

Ігор БРИНДАК, викладач

Коли заходить якась криза у суспільстві, то у певної частини населення з'являються ностальгійні почуття за тим або іншим «світлим минулим». Хтось вважає, що це «світле минуле» тривало до 1991 року, а хтось переконаний, що воно було до року 1917. Комусь до снаги по-особливому смакувати періодом, який поважні галичани влучно іменують не інакше як «за бабці Австрії»...

Допускаю, що є інші думки, інші уподобання. Наскільки ті або інші відтворені в людській уяві історичні періоди були насправді світлими чи темними – визначити можна не відразу. Зрозуміло, що це потребує детального й глибокого дослідження, результати якого в одну газетну публікацію аж ніяк не вмістяться. Але перед людьми віруючими часто виникає інша проблема. І вона стає очевидною тоді, коли такі чисто світські погляди на історію переносять у церковну сферу. Про це, власне, йтиме мова у публікації.

Дуже часто можна почути твердження, що у Церкві нібито лише до якогось відповідного часу усе було правильним, а пізніше настільки зіпсувалося, що після цього Церква перестала бути Церквою Христовою. Приблизно ці думки звучать так: «Тільки в часи апостолів Церква була правдивою. А по її смерті вже такою не є». Або ж так: «Тільки до правління імператора Константина (IV ст. – ред.) Церква дотримувалася вчення Ісуса Христа. А вже від того часу стала відступницькою». Продовженням цих тверджень є наступні: «тільки до Середньовіччя», «тільки до Другого Ватиканського собору», «тільки до з'їзду в Асизі у 1986 році» і т.д. Або іноді можна зустрітися з протилежною крайністю, що, навпаки, до якогось часу, мовляв, усе в Церкві було неправильним, а потім уже почало бути істинним. Наприклад, що до Другого Ватиканського собору Католицька Церква не слідувала вченню Ісуса Христа, аж після нього стала християнською.

Наскільки такі думки є правильними і чи відповідають вони євангельському вченню? На початку потрібно відповісти на інше запитання: Церква – це людська установа чи Божа? Якщо людська, то тоді взагалі немає сенсу досліджувати, коли вона була правильною чи правдивою. Усе людське, як ми знаємо, є дуже хитким. Але якщо Церква – установа Божа, то ми повинні дивитися на те, що сказано про неї у Слові Божому. Ісус Христос, як ми знаємо, казав: «Збудую мою Церкву» (Мт. 16,18). Якщо ми віримо Спасителеві, то маємо вірити, що Церква є установою Божою. Відповідно ж і сприймати її до Божого Слова. А воно гласить: «Коли від людей цей задум чи ця справа, вона сама собою розпадеться. Коли ж від Бога – ви не здолаєте звести їх зі світу, щоб ви часом не стали противниками Бога» (Ді. 5,38-39). Або ж наступне: «Церква Бога живого – стовп та основа правди» (I Тим. 3,15). Це означає, що Церква, заснована Ісусом Христом, не може протягом історії десь зникати, припиняти своє існування, ставати неправдивою або відступницькою. Можуть бути відступники від Церкви, але аж ніяк не відступництво Церкви. Ісус Христос про це наголошував: «Я на цій скелі збудую мою Церкву, і пекельні ворота її не подолають» (Мт. 16,18); «Отож, я з вами по всі дні аж до кінця віку» (Мт. 28, 20). Це пише й апостол Павло: «Йому слава в Церкві та у Христі Ісусі, по всі роди на віки вічні» (Еф. 3,21). «По всі роди» означає на всі покоління. Тобто, стверджується те, що Церква Христова має існувати впродовж усіх поколінь.

Євангельська притча про кукіль і пшеницю (Мт. 13,24-43) ясно говорить, що посіяне Христом зерно залишиться до кінця світу. І ніяких проміжних етапів там не передбачається. Про зерно Ісус каже, що це «сини царства» (Мт. 13,38). Хоча ця притча наголошує, що і зло у Церкві теж буде існувати постійно. До цього пункту ми ще повернемося.

Загальний висновок згаданих вище цитат є такий: Церква, заснована Ісусом Христом, має існувати від Його часів і аж до кінця світу. Ніяких винятків у цій своїй обітниці Спаситель не робив, а навпаки, завжди обіцяв бути зі своєю Церквою. Тому не може бути жодних «провалів» Церкви в історії чи заміни їй «неправильною Церквою». Добро і зло у Церкві теж існуватимуть постійно, упродовж всієї історії. Але зло у Церкві не буде спроможне знищити її чи відвернути від правди.

Крім того, якщо прийняти твердження, що були якісь періоди, упродовж яких істинної Церкви нібито не існувало, то це означає, що й Святе Письмо у ті часи втратило свою актуальність. Бо ж є у ньому написано: «І зважаймо один на одного, заохочуючи до любові й до діл добрих, не залишаймо своїх сходи́н, як то в декого є звичай» (Євр. 10,24-25). Бог ніколи не каже триматись за щось, що не є правдою (пор. Одк. 18,4). І якщо б у якийсь момент Церква не була правдивою, то тоді неможливо було б виконувати припис «не залишати своїх сходи́н». Тому якщо ми приймаємо думку, що Святе Письмо є актуальне на всі дві тисячі років, то значить і Церква, заснована Ісусом Христом, повинна існувати протягом усього цього періоду.

Але не один, мабуть, запитає: «А чому ж тоді у первісній Церкві між християнами була любов і висока мораль, а пізніше усього цього не стало?» Насправді це дуже спрощений, а подекуди й тенденційний погляд на історію християнства. Насправді, різні порушення євангельських принципів були у всі століття. Так само й вірність їм була у всі періоди. Інша справа, що у різні періоди проблеми могли бути різними.

Повернімося до часів, коли ще жили апостоли. Прийнято вважати, що тоді у Церкві все було дуже добрим, мало що не ідеальним. Однак самі апостоли оцінювали ситуацію трохи інакше. Ось що вони писали до первісних християнських громад: «Звідки між вами війни, звідки суперечки? Хіба не звідси – з пристрастей ваших, які воюють у ваших членах» (Як. 4,1); «Ви на землі розкошували та жили у розпусті, наситилися досхочу за дня різанини» (Як. 5,5); «Дивуюся, що ви так швидко покинули того, хто вас покликав Христовою благодаттю, і перейшли на іншу євангелію» (Гал. 1,6); «Чути між вами про розпусту, і то про таку розпусту, якої і між поганами нема» (I Кор. 5,1); «А то брат з братом судиться, а й перед невірними» (I Кор. 6,6). Як бачимо, і в первісній Церкві дійсність була дуже далекою від тієї, яку прийнято бачити крізь призму ідеалізації. Але в той же час тисячі тодішніх християн засвідчили свою віру кров'ю на аренах римських цирків так, що їхня постава навернула навіть деяких гонителів.

Але все ж таки знову дехто скаже, що первісна Церква не мала тих деяких проблем, що їх мали наступні покоління. І це є правдою. З іншого ж боку, ми забуваємо, що наступні покоління змогли розв'язати ті проблеми, вирішення яких було не під силу первісним християнам. Візьмемо хоча б такий аспект як рабство. Є загальновідомим той факт, що більшість первісних християн були рабами. Але багато хто забуває про те, що членами первісної Церкви були також і рабовласники. В тому числі й такі, що тримали рабів-християн (див. I Тим. 6,2). Були, правда, деякі, що давали усім невільникам свободу з нагоди хрещення чи деяких свят. Та все ж ця практика не стала загальноприйнятою. З утвердженням християнства в Римській імперії рабство не припиняє існування. Але

пізніше воно все ж зникає.

У шкільних підручниках прийнято багато писати про ліквідацію рабства у Сполучених Штатах Америки (XIX ст.). При цьому забувається, що на той час у Європі його вже давно не було. Та коли ж там зник інститут невільництва? Отож, найперше рабство було скасоване в Англії (1102 р.). Правда, слід уточнити, що це стосувалося не усїєї території країни, а лише столиці. Другою державою у цьому переліку була Ісландія (1117 р.). Цього разу від рабства звільнилася уся країна. Далі була Норвегія (1274 р.), за нею – Франція (1315 р.), Швеція (1335 р.), Дубровницька Республіка (1416 р.). В останньому випадку йдеться про теперішню Хорватію. Дані подано згідно з ru.wikipedia.org/wiki – Аболиціонізм). Тобто, як бачимо, у Європі скасування невільництва розпочалося в період, який прийнято називати «темним Середньовіччям». До речі, у жодній із згаданих вище країн не було зафіксованого ніякого опору скасуванню рабства, подібного до того, який мав місце у XIX столітті у США. Усі ці факти настільки контрастують із закладеними у масову свідомість міфами про середні віки, що ще у радянський час намагалися дати бодай якесь пояснення, посилаючись на чисто економічні причини. Мовляв, у той час тримати невільників було уже не вигідно. А чому не вигідно? Як ми знаємо, дехто й тепер не нехтує можливістю володіти невільниками, нехай навіть і нелегально. Є й інше пояснення: настали інші суспільні взаємовідносини. З цим твердженням можна погодитися, але тоді доведеться визнати, що у середньовічній Європі ці стосунки були кращими, ніж у США в XIX столітті. І не тільки у США. Цікаво також прослідкувати історію скасування рабства у країнах Азії й Африки. Отож, у Китаї ця інституція була скасована лише у 1906 році, в Османській імперії – у 1908, в Ємені – у 1962, в Омані – у 1970. Остання країна у світі, яка офіційно скасувала рабство – це Мавританія. І сталося це зовсім недавно, 1980 році (див. ru.wikipedia.org/wiki – Аболиціонізм).

Як бачимо, цим країнам не до порівняння з «темним Середньовіччям». Так що ж усе таки сталося у цю таку критиковану епоху, що змусило поважати людську гідність? Не заперечуючи ні економічних, ні технічних факторів, слід визнати, що було ще щось. А що конкретно? Ось воно, пояснення одного російського історика: «В античний час гірничодобувні роботи вважалися прокляттям навіть для рабів. На рудники засилали закоренілих злочинців, політичних противників, схоплених зі зброєю бунтівників. Також туди продавали найбільш сильних рабів, і за рік-два, якщо раб не втік з півдороги, то перетворювався у непотрібну руїну. В Європі в XI-XIII століттях за гірничодобувну справу беруться монахи, даючи мирянам приклад нового ставлення до праці (Андрей Буровский, «Когда врут ученики истории. Несбывшаяся Россия», Москва – Яуза // «Эксмо» - 2007. - стор. 496). Так, ті самі середньовічні ченці, яких в антиклерикальній літературі прийнято зображувати як нероб і розпусників, пішли добровільно працювати в копальні. І це призвело спочатку до звільнення рабів, які були на рудниках, а пізніше й інших.

Отже, як бачимо, протиставлення «доброї» первісної Церкви «поганій» середньовічній є надзвичайно тенденційним. Зрозуміло, що у Середньовіччі назбиралося багато нових проблем, які доводилося розв'язувати у наступні епохи. Взявши під увагу будь-який інший період, аж до нашого часу включно, завжди побачимо і святість, і порок як своєрідне підтвердження євангельської притчі про кукіль і пшеницю. Тому й не намагаймося ділити історію Церкви на добрі і злі періоди. І не шукаймо моменту, відколи вона, Церква, навіть перестала бути Христовою. Церква є одна і та ж сама, від дня П'ятидесятниці і до сьогодні. Вона буде такою до другого приходу Ісуса Христа, маючи у своєму лоні і святих, і беззаконників.

Ігор Бриндак. Про добрі й злі періоди//«Жива Вода» №21 (141) 2013 р.